



Normy w systemie politycznym

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Gra interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Adam Zagajewski. Cytat za: Katarzyna Janowska, *Oślepiający blask wolności*, 18.06.2019 r., dostępny w internecie: onet.pl.
- Źródło: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, dostępny w internecie: sejm.gov.pl [dostęp 5.04.2021 r.].
- Źródło: Marcin Wróbel, (...), „Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja” 2013, nr 22, s. 70.
- Źródło: *Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. zmieniająca i uzupełniająca Konstytucję Rzeczypospolitej z dnia 17 marca 1921 r.*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 27.11.2020 r.].
- Źródło: *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. 1997 Nr 88 poz. 553)*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 27.11.2020 r.].



Normy w systemie politycznym

Źródło: Sangga Rima Roman Selia, domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „**Inne spojrzenie**”.

((Adam Zagajewski

Nie trzeba wielkiej bystrości, żeby zobaczyć, do czego prowadzi deptanie prawa. Chociaż człowiekowi, nawet wykształconemu, prawo może wydać się nudne. (...) Trzeba doświadczenia, żeby dostrzec, że za suchymi paragrafami kryje się ochrona naszej wolności, ładu, porządku społecznego, że w prawie tkwi ukryte piękno.

Źródło: Adam Zagajewski. Cytat za: Katarzyna Janowska, *Oślepiający blask wolności*, 18.06.2019 r., dostępny w internecie: onet.pl.

„Mam do tego prawo”, „zgodnie z prawem”, „w imieniu prawa”, „prawo jest po naszej stronie” – to zwroty, które często możesz usłyszeć i być może też ich używasz – ale czy na pewno wiesz, czym owo prawo jest? Czym różni się rozumienie potoczne tego pojęcia od naukowego? Co wchodzi w skład prawa i jaka jest ranga jego poszczególnych części w systemie politycznym?

- Wskażesz, jakie znaczenie mają normy prawne w systemie politycznym.
- Scharakteryzujesz elementy normy prawnej.
- Przeanalizujesz, czym jest dekret, ustawa i rozporządzenie.

Przeczytaj

Normy prawne

Normy prawne są to normy postępowania ustanowione lub uznane przez państwo, wyrażone w aktach normatywnych, wydawanych przez upoważnione organy państwowe. Zaliczyć do nich można ustawy, **dekrety**, **rozporządzenia**, a także prawo państwowe, zawarte w konstytucjach i aktach niższej rangi oraz normy prawa autonomicznego (np. **statuty** partii politycznych) czy prawo zwyczajowe.

Definiując **normę prawną**, możemy ją określić jako prawny wzór (regułę) postępowania w określonej sytuacji, skierowany do adresata (adresatów) w postaci obowiązku – zakazu bądź nakazu albo dozwolenia. Określanie i używanie tego terminu jest niezbędne zarówno w doktrynie, jak i w praktyce prawniczej. Normy prawne zalicza się do norm społecznych, czyli takich, które regulują życie społeczne (tzn. postępowanie ludzi żyjących w społeczeństwie).

Przyjmuje się również, że **normy prawne mają charakter:**

heteronomiczny

Co oznacza, że za ich przestrzeganiem stoi jakiś zewnętrzny autorytet, z którego opinią i ewentualną reakcją (w przypadku naruszenia normy) trzeba będzie się liczyć. Autorytetem takim współcześnie jest zawsze państwo, od którego te normy prawne pochodzą lub przez które zostały uznane.

prospektywny

Prospektywność norm prawnych obrazowana jest tradycyjną łacińską paremią *lex retro non agit* (prawo nie działa wstecz). Oznacza to, że normy prawne winny odnosić się do przyszłości, czyli regulować postępowanie adresatów w sytuacjach, które nastąpią po ustanowieniu tychże norm. Zakaz wstecznego działania prawa jest uznawany za jedną z cech demokratycznego państwa prawa.

Często normy prawne sprowadzają się do abstrakcyjności, czyli regulowania potencjalnie nieograniczonej liczby zachowań adresatów normy, albo do konkretności, czyli jednoznacznego określenia, na czym ma polegać zachowanie adresata.

Inna definicja **normy prawnej** stanowi, że jest to reguła postępowania ustanowiona przez upoważniony organ państwa, zagwarantowana możliwością użycia legitymowanego przymusu. Wskazuje ona tutaj na sposób postępowania oraz na konsekwencje jej nieprzestrzegania. Istnienie norm prawnych jest więc przejawem i warunkiem istnienia państwa o określonym systemie politycznym. Zdaniem niektórych autorów istotnym

atrybutem norm prawnych jest też ich ogólny charakter. Skierowane są bowiem do zbiorowości społecznych, a nie do indywidualnych obywateli.

Normy prawne są to ogólne i abstrakcyjne reguły, stworzone na podstawie przepisów prawnych, które określają adresata, reguły zachowania oraz konsekwencje zachowania niezgodne z obowiązującymi zasadami.

Adresatem norm prawnych nie jest jedna lub kilka konkretnych osób, lecz wszystkie osoby charakteryzujące się pewnymi cechami. Normy prawne odzwierciedlają istniejące zdobycze cywilizacyjne, a przede wszystkim warunki materialne bytu społeczeństwa. Treść norm prawnych w dominującym stopniu jest określana przez interesy grup społecznych w danym społeczeństwie oraz przez interesy narodu. Normy prawne mają określoną strukturę, na którą składają się:

hipoteza

Hipoteza wskazuje adresatów oraz okoliczności, w jakich mogą się oni zachować w sposób odpowiadający zapisom w normie.

1

2

dyspozycja

Dyspozycja jako najważniejsza część normy wskazuje na sposób postępowania, jakiego od adresata oczekuje normodawca.

3

sankcja

Sankcja określa, jak zareaguje państwo na niezastosowanie się przez adresatów do

wskazań zawartych w dyspozycji normy.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ustawa

Ustawa jest to akt prawny (normatywny) o charakterze powszechnie obowiązującym, uchwalany przez parlament (czyli organ przedstawicielski) w szczególnym trybie (tzw. droga ustawowa).

Wśród ustaw wyróżnia się:

- ustawy zasadnicze (noszące nazwę konstytucji);
- ustawy konstytucyjne (czyli akty o mocy prawnej równej konstytucji);
- ustawy zwykłe.

	DZIENNIK USTAW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Warszawa, dnia 6 października 2006 r. Nr 181	
TREŚĆ: Poz.:	
ROZPORZĄDZENIA RADY MINISTRÓW:	
1326 — z dnia 19 września 2006 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy w czynnej służbie wojskowej do przepisów na koszt wojska	9326
1327 — z dnia 19 września 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczególnych warunków stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz użycia broni palnej lub psa służbowego przez funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz sposobu postępowania w tym zakresie	9327
ROZPORZĄDZENIE PREZESA RADY MINISTRÓW	
1328 — z dnia 28 września 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie nadania inspektorom Inspekcji Ochrony Środowiska uprawnień do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego	9327
ROZPORZĄDZENIA:	
1329 — Ministra Finansów z dnia 22 września 2006 r. w sprawie norm szacunkowych dochodu z działów specjalnych produkcji rolnej	9328
1330 — Ministra Finansów z dnia 27 września 2006 r. w sprawie praktycznego i zwrotu środków na profilowanie projektów wspieranych przez Fundusz Społeczny	9330
1331 — Ministra Gospodarki z dnia 15 września 2006 r. w sprawie wymagań, którym powinny odpowiadać beczki, oraz szczegółowego zakresu badań i sprawdzeń wykonywanych podczas prawnej kontroli metrologicznej beczek	9332
1332 — Ministra Sportu z dnia 22 września 2006 r. w sprawie wyróżnień i nagród dla zawodników	9336
1333 — Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 sierpnia 2006 r. w sprawie szczegółowego zakresu informacji dotyczących osoby skazanego, przesyłanych przez sądy dyktatorowi zakładu karnego lub arestu śledczego	9338
1334 — Ministra Sprawiedliwości z dnia 4 września 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie stanców i szczególnych zasad wyznaczania urzędników i innych pracowników sądów i prokuratury oraz odbywania statutu urzędniczego	9341
1335 — Ministra Transportu z dnia 20 września 2006 r. w sprawie warunków technicznych dozwolonego technicznego, jakim powinny odpowiadać urządzenia do napędzania i opróżniania zbiorników transportowych	9343
1336 — Ministra Zdrowia z dnia 27 września 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie metod pobierania próbek określonych środków spożywczych do celów urzędowej kontroli poborów zanieczyszczeń oraz przygotowywania próbek i wyliczeń dla metod analitycznych stosowanych do oznaczania zawartości tych zanieczyszczeń	9355
WYROK TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO	
1337 — z dnia 28 września 2006 r. sygn. akt K 1/06	9355

Pierwsza strona „Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” z 6.10.2006 r.

Źródło: domena publiczna.

ustawodawczym, który przysługuje określonej kręgowi podmiotów polityki. Niezbędnym warunkiem wejścia w życie ustawy jest jej ogłoszenie w odpowiednim publikatorze – w Polsce jest to „Dziennik Ustaw”.

Dekret

W niektórych systemach politycznych (np. we Francji i w Hiszpanii) wyróżnia się także ustawy ograniczone, które charakteryzują się szczególną mocą prawną (niższe od konstytucji, ale wyższe od ustaw zwykłych).

Ustawy zwykłe zajmują pierwsze miejsce po konstytucji w hierarchii źródeł prawa. Z jednej strony powinny być zgodne z konstytucją, z drugiej zaś – same stanowić punkt odniesienia dla aktów podstawowych (niższego rzędu), które muszą być zgodne z konstytucją.

W niektórych państwach istnieje również możliwość uchwalania ustawy w drodze powszechnego głosowania (referendum). Proces czynności prowadzących do uchwalenia ustawy nazywamy procesem

Dekret należy do aktów prawnych władzy wykonawczej o różnym znaczeniu i charakterze prawnym. Wyróżnić można przynajmniej dwa rodzaje dekretów:

dekret z mocą ustawy

Dekret z mocą ustawy jest aktem prawnym wydawanym w niektórych państwach (systemach politycznych) przez prezydenta czy rząd przeważnie na podstawie konstytucji lub innych aktów prawnych, wskazujących również okresy, w jakich mogą być stosowane uprawnienia do wydawania dekretów z mocą ustawy. Dekrety z mocą ustawy muszą być przedkładane do zatwierdzenia na najbliższej sesji parlamentu.

dekret, akt prawny o charakterze konkretnym, indywidualnym.

Drugi rodzaj dekretu – o charakterze konkretnym, indywidualnym – wydawany jest najczęściej przez głowę państwa. Jego celem jest przeważnie powołanie konkretnej osoby na określone stanowisko w państwie (np. tzw. dekret nominacyjny).

Rozporządzenie

Rozporządzenia są powszechnie obowiązującymi aktami normatywnymi, wydawanymi w celu wykonania ustawy i na podstawie zawartego w niej upoważnienia. Zawierają uprawnienia, nakazy i zakazy, których adresatami mogą być organy państwowe i obywatele. Między rozporządzeniem i ustawami istnieje ścisły związek. Nie ma bowiem rozporządzenia bez ustawy, które by upoważniało do jej wydania. Wejście w życie ustaw zależy faktycznie od wydania rozporządzeń wykonawczych. Warunkiem wejścia w życie rozporządzenia jest jego ogłoszenie w „Dzienniku Ustaw” – w tym samym, w którym ogłasza się ustawy.

Konstytucja

Konstytucja (z łac. *constitutio* – ustanowienie) to ustawa zasadnicza, akt prawny pisany, o najwyższej mocy prawnej, określający podstawy ustroju politycznego i gospodarczego państwa, jak również organizację władz i status prawny jednostki. Jest to akt prawny o szczególnym znaczeniu politycznym. Normy konstytucji wyposażone są w najwyższą moc prawną, a więc zajmują najwyższe miejsce w hierarchii norm prawnych państwa. Cały system prawny danego państwa musi zatem nie tylko wynikać z zasad zapisanych w konstytucji, ale pozostać z nimi w zgodzie.



Źródło: Adrian Gryczuk, licencja: CC BY-SA 3.0.

W powszechnie używanym znaczeniu mówi się o konstytucji **formalnej** lub **pisanej**, podkreślając fakt, że ma ona postać ustawy uchwalanej i zmienianej w specjalnym trybie, odróżniając ją od ustaw zwykłych. Najistotniejszą cechą konstytucji jest to, że odzwierciedla ona rzeczywisty stosunek sił społecznych i politycznych w danym kraju. Konstytucja pełni więc funkcje wiążące dokumentu prawnego tak długo, jak długo główne zorganizowane siły polityczne są zainteresowane jej podtrzymywaniem.

Najważniejsze cechy formalne konstytucji:

- szczególne znaczenie polityczne;
- najwyższa moc prawna;
- trwałość;
- szczególny tryb uchwalania.

W konstytucji, ze względu na treść, można wyodrębnić pięć grup regulacji, które dotyczą:

- określenia suwerena władzy;
- podstawy ustroju politycznego i gospodarczego;
- struktury i kompetencji organów państwowych;
- wolności i praw jednostki;
- trybu zmiany.

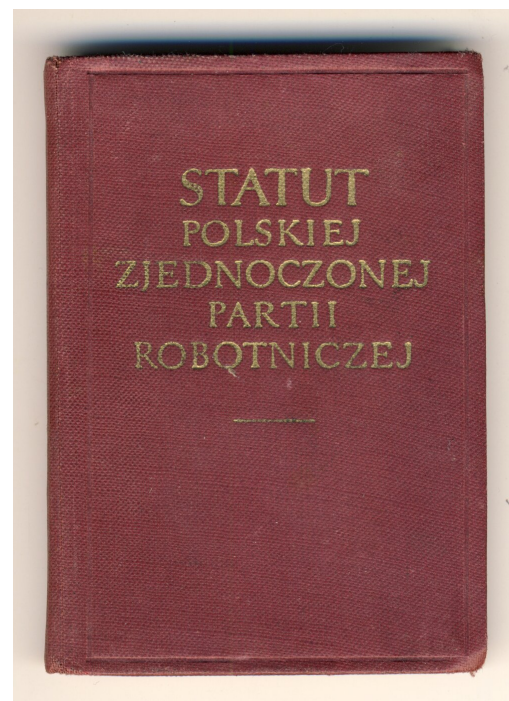
Jeżeli powyższe grupy znajdują się w konstytucji, mamy do czynienia z **konstytucją pełną**, natomiast brak którejs z tych grup powoduje jej **niepełność**. Jako przykład może posłużyć tzw. Mała konstytucja, Ustawa konstytucyjna z 17 X 1992 r. uchwalona w Polsce z inicjatywy prezydenta Lecha Wałęsy.

Prawo autonomiczne

Kolejną normą występującą w systemie politycznym jest prawo autonomiczne. Stanowi ono podstawę prawną każdej organizacji (np. związku zawodowego czy partii politycznej), a jego odzwierciedleniem jest statut wyżej wymienionych organizacji.

Statut – jako jedna z norm prawa autonomicznego – zostaje często przyjęty na pierwszym posiedzeniu nowego zarządu (partii politycznej czy grupy interesów) i wtedy też wchodzi w życie. Określa on strukturę organizacyjną ze wskazaniem, w jaki sposób ma być reprezentowany, które z jednostek organizacyjnych mają osobowość prawną, wyznacza organy tej organizacji, tryb ich wyboru i odwołania oraz kompetencje, zasady uchwalania i zmiany statutu oraz sposób tworzenia majątku.

Poszczególne ustawy różnie regulują treść statutow. Przeważnie w swoim zapisie ograniczają się do uregulowania struktury oraz określenia zadań danej instytucji. Występują również statuty, które są nadawane przez upoważnione mocą ustawy organy państwa (w drodze rozporządzeń – np. Radę Ministrów, Prezesa Rady Ministrów). Stanowią one integralną część danego aktu prawnego lub są uchwalane przez upoważnione organy czy osoby w formie umownej (np. statut gminy, powiatu, spółki akcyjnej, fundacji, wyższej uczelni czy związku zawodowego). Jednak ten umowny charakter tworzenia statutu jest ograniczony z powodu kształtowania jego treści. Chodzi o zgodność z wymogami prawnymi, ponieważ warunkiem rejestracji jest załączenie statutu do wniosku (np. w przypadku związków zawodowych statut podlega kontroli organu rejestracyjnego pod kątem zgodności z obowiązującym porządkiem prawnym).



Wydanie kieszonkowe statutu PZPR
Źródło: Jacek Halicki, licencja: CC BY 3.0.

Prawo zwyczajowe

Prawo zwyczajowe – jedna z ostatnich norm prawnych występujących i działających w systemie politycznym, określana jest zazwyczaj jako zgodne postępowanie państw tworzące prawo. Przez wiele wieków było zasadniczym źródłem prawa międzynarodowego.

Słownik

dekret

akt normatywny mający moc ustawy, wydany nie przez parlament, ale przez organ władzy wykonawczej

norma prawna

norma postępowania będąca częścią porządku prawnego; istnieją dwa zasadniczo odmienne ujęcia teoretyczne normy prawnej: ujęcie językowe, które jest dominujące, oraz mniejszościowe ujęcie pozajęzykowe

rozporządzenie

akt normatywny wydawany na podstawie upoważnienia zawartego w ustawie, które precyzuje, który podmiot i w jaki sposób ma wprowadzić zmiany określone w ustawie

statut

akt prawny regulujący zadania, strukturę organizacyjną i sposób działania podmiotu
prawa publicznego lub prywatnego

Gra interaktywna

Polecenie 1

Rozwiąż interaktywny quiz i sprawdź swoją wiedzę.



Test

Sprawdź swoją wiedzę o normach w systemie politycznym

Poziom
trudności:

łatwy

Limit czasu:

7 min

Twój ostatni
wynik:

-

Uruchom

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:   

Ćwiczenie 1



Zaznacz, którego określenia nie można zaliczyć do najważniejszych cech formalnych konstytucji.

☐ szczególny tryb uchwalania

☐ szczególne znaczenie polityczne

☐ najwyższa moc prawna

☐ zmienność

Ćwiczenie 2



Zaznacz rodzaje ustaw.

☐ ustawy zwykłe

☐ ustawy tradycyjne

☐ ustawy konstytucyjne

☐ ustawy zasadnicze

Ćwiczenie 3



Zdecyduj, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Prawo zwyczajowe przez wiele wieków było zasadniczym źródłem prawa międzynarodowego.	☐	☐
Istnienie norm prawnych jest przejawem i warunkiem istnienia państwa o określonym systemie politycznym.	☐	☐
Normy prawne są przeciwieństwem norm społecznych.	☐	☐
Rozporządzenie w przeciwieństwie do ustawy nie musi być ogłaszane w „Dzienniku Ustaw”.	☐	☐

Ćwiczenie 4



Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

“ Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. zmieniająca i uzupełniająca Konstytucję Rzeczypospolitej z dnia 17 marca 1921 r.

Prezydent Rzeczypospolitej ma prawo w czasie, gdy Sejm i Senat są rozwiązane, aż do chwili ponownego zebrania się Sejmu (...), wydawać w razie nagłej konieczności państwowej rozporządzenia z mocą ustawy w zakresie ustawodawstwa państwowego.

Źródło: Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. zmieniająca i uzupełniająca Konstytucję Rzeczypospolitej z dnia 17 marca 1921 r., dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 27.11.2020 r.].

Podaj różnicę dotyczącą okoliczności wydawania rozporządzeń z mocą ustawy według Konstytucji z 1921 i 1997 r.

Ćwiczenie 5



Zapoznaj się z przykładowymi tytułami rozdziałów i wykonaj ćwiczenie.

Rozdział 1. Zasady ogólne

Rozdział 2. Sejm i Senat

Rozdział 3. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej

Rozdział 4. Rada Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej

Rozdział 5. Samorząd terytorialny

Rozdział 6. Przepisy przejściowe i końcowe

Analizując tytuły rozdziałów, rozstrzygnij, czy pochodzą one z tzw. konstytucji pełnej.
Uzasadnij swoje zdanie.

Rozstrzygnięcie: ▼

Uzasadnienie:



Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

“ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Art. 234

1. Jeżeli w czasie stanu wojennego Sejm nie może zebrać się na posiedzenie, Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów wydaje [A] w zakresie i w granicach określonych w art. 228 ust. 3-5. [A] te podlegają zatwierdzeniu przez Sejm na najbliższym posiedzeniu.

Źródło: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, dostępny w internecie: sejm.gov.pl [dostęp 5.04.2021 r.].

Podaj nazwę aktu normatywnego, który w podanym fragmencie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej został oznaczony literą [A].

Zaznacz odpowiedź najbliższą swojej.

Porównaj swoją odpowiedź



Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

“ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. 1997 Nr 88 poz. 553)

Art. 4.

§ 1. Jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa, stosuje się ustawę nową, jednakże należy stosować ustawę obowiązującą poprzednio, jeżeli jest względniejsza dla sprawcy.

Źródło: *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. 1997 Nr 88 poz. 553)*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 27.11.2020 r.].

Podaj, do której z zasad prawnych odnosi się podany artykuł Kodeksu karnego.



Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

((Marcin Wróbel (...)

Jedynie w ten sposób można udowodnić, iż konkretne działanie realizujące znamiona typu czynu zabronionego było motywowane określonym imperatywem kulturowym, charakterystycznym dla kultury mniejszościowej, do której przynależy sprawca (...).

Uwięziony Cygan nie ma prawa wyjawić władzom prawdziwego sprawcy kradzieży i w rezultacie odsiadyuje karę za swego współplemieńca. Ten zaś, po wyjściu tamtego na wolność, obowiązany jest wypłacić mu odszkodowanie za pobyt w więzieniu.

Źródło: Marcin Wróbel, (...), „Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja” 2013, nr 22, s. 70.

Podaj nazwy dwóch systemów prawnych, których konflikt został ukazany w tekście na przykładzie społeczności romskiej żyjącej w Polsce.

Dla nauczyciela

Autor: Tomasz Malinowski

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie, Wiedza o społeczeństwie 2022

Temat: Normy w systemie politycznym

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

XI. System prawa w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń:

1) rozróżnia źródła, z których wywodzą się normy w różnych systemach prawnych (prawo: zwyczajowe, precedensowe, religijne, pozytywne).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wskazuje, jakie znaczenie mają normy prawne w systemie politycznym;
- charakteryzuje elementy normy prawnej;
- analizuje, czym jest dekret, ustawa i rozporządzenie.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- gra dydaktyczna;
- dyskusja;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;

- śniegowa kula.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Przedstawienie tematu „Normy w systemie politycznym” i celów zajęć.
2. Śniegowa kula. Uczniowie w parach przygotowują wyjaśnienie pojęcia prawo. Następnie łączą się w czwórki, porównują swoje pomysły, dyskutują i tworzą wspólną wersję propozycji. W kolejnym kroku łączą się w ósemki i coraz liczniejsze grupy, aż powstanie ogólnoklasowa wersja wyjaśnienia. Chętna/wybrana osoba zapisuje propozycję na tablicy.

Faza realizacyjna:

1. Podział klasy na grupy. Każda z nich opracowuje fragment materiału z sekcji „Przeczytaj”. Po zakończeniu pracy przedstawiciele zespołów prezentują przydzielone zagadnienie. Pozostali uczniowie sporządzają notatki, mogą zadawać pytania i weryfikować przedstawione informacje.
2. Dyskusja na temat: „Jakie jest znaczenie prawa w systemie politycznym?”. Uczniowie przedstawiają swoje argumenty, kontrargumenty i opinie. Na zakończenie chętna/wybrana osoba dokonuje podsumowania.
3. Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 5–8. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Omówienie ewentualnych problemów z rozwiązaniem ćwiczeń i poleceń z sekcji „Sprawdź się”.
2. Podział na kilkusobowe grupy, inny niż w fazie realizacyjnej. Zespoły rozwiązują na czas quiz z sekcji „Gra interaktywna”. Zwycięska drużyna może być nagrodzona oceną

za aktywność.

3. Chętne/wybrane osoby dokonują podsumowania zajęć ze swojego punktu widzenia.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia interaktywne, których nie rozwiązali na zajęciach.

Materiały pomocnicze:

- A. Droba, *Podstawy prawa*, Warszawa 2008.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimedium z sekcji „Gra interaktywna”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.